

BERICHTEN 17-03

CONFERENTIEVERSLAG - IRCCS SUMMER SCHOOL ON APHASIA REHABILITATION 2011

Van woensdag 14 tot en met zaterdag 17 september 2011 vond de eerste 'summer school' over afasievalidatie plaats in Venetië, Italië. Een twintigtal vooraanstaande onderzoekers van over de hele wereld kwam bijeen om de bezoekers van de conferentie te vertellen over recente ontwikkelingen binnen dit onderzoeksgebied.

Het congres werd ingeleid door David Caplan (Harvard University, Verenigde Staten) die enkele taalverwerkingsmodellen toelichtte. Gloria Waters (Boston University, VS) ging vervolgens in op hoe taalmodellen helpen bij de diagnose van afasie.

Dag 1: Lexicon, Psychiatrische en psychosociale aspecten, Therapiemethodes en Syntaxis.

Het onderwerp van de eerste ochtend was het lexicon. Anna Basso (Milano University, Italië) zoomde in op lexicale stoornissen, vooral op de behandeling van een stoornis in het fonologische en orthografische outputlexicon met een benoemtaak. Deze taak kan zowel bij de diagnose als bij de behandeling van lexicale stoornissen worden gebruikt. De volgende spreker was Lyndsey Nickels (Macquarie University, Sydney, Australië), die een

lezing gaf over semantische en fonologische taken in de behandeling van woordvindingsproblemen. Ze presenteerde een overzicht van de gepubliceerde therapiestudies en concludeerde dat beide taken effectief kunnen zijn. Ze vond geen significant verschil tussen 'foutgevoelige' taken (zoals een hint geven gevolgd door herhaling van het doelwoord) en taken die fouten moeten vermijden (zoals herhalen en oplezen van woorden). De trend lijkt te zijn dat intensieve therapie beter is dan minder intensieve therapie en dat een grotere set items beter is dan een kleinere.

De volgende gastspreker, Matti Laine (Abo Akademi University, Finland), concentreerde zich in zijn praatje op hoe mensen met afasie nieuwe woorden kunnen leren. In zijn onderzoek worden daarvoor woorden gebruikt die de afasiepatiënten niet kennen. Op deze wijze probeert zijn onderzoeksgroep in kaart te brengen hoe het woordleermechanisme werkt en wat de neurale representatie hiervan is. Bij gezonde proefpersonen kan aan de hand van de MEG-reactie op nieuw geleerde woorden worden voorspeld of deze woorden enige tijd later nog steeds herinnerd worden. Zo hoopt men het leren van nuttige nieuwe woorden door afasiepatiënten te kunnen ondersteunen.

De middagsessie van de eerste dag ging allereerst over de psychiatrische en psychosociale aspecten van afasievalidatie. Gianfranco Denes (University of Venice, Italië) ver-

telde over het belang van zelfhulporganisaties die zich richten op mensen met afasie in de chronische fase en hij besprak het functioneren van een dergelijke organisatie in Italië. Hierna werden er therapiemethodes besproken. Sue Franklin (University of Limerick, Groot-Brittannië) vertelde over het normeringsproces van de Maltese versie van de Boston Naming Test. Uit de onderzoeksgegevens blijkt dat de groep mensen met afasie een ander soort fouten maakt dan de groep mensen zonder afasie. Julie Morris (Newcastle University, Groot-Brittannië) vertelde over twee leestherapieën: 'Attentive Reading', waarbij een tekst in één maal hardop wordt gelezen en vervolgens in stilte in stukken) en 'Constrained Summarisation', waarbij een tekst vaker wordt doorgelezen.

Ria de Bleser (University of Potsdam, Duitsland) richtte zich op de vraag wat morfologie voor syntaxis kan betekenen, waarbij ze een reeks hieraan gerelateerde artikelen en onderzoeken doornam. Zo is in het Duits gevonden dat voor patiënten met agrammatisch begrip, de aanwezigheid van naamvalen het begrip niet verbetert, terwijl dit voor zowel afasiepatiënten zonder agrammatisch begrip als voor mensen zonder afasie wèl het geval is.

Dag 2: Syntaxis; therapie

Cynthia Thompson (Northwestern University, Illinois, Verenigde Staten) besprak de relatie tussen het herstelpatroon van de hersenen en taal, en de behandeling van afasie. Ze vertelde onder meer over de 'Sentence Anagram Test'. Uit haar studies blijkt dat het trainen met meer complexe zinstructuren generaliseert naar een verbetering van gerelateerde, simpelere zinstructuren en de productie van spontane taal. Dit werd gemeten met het vertellen van het sprookje As-

sepoester. Claudio Luzzatti (University of Milano-Bicocca, Italië) richtte zich eveneens op het behandelen van syntactische stoornissen. Hij adviseerde een zwaardere agrammatische afasie te behandelen met veel herhalingen in de therapie ('stampen').

Roelien Bastiaanse (Rijksuniversiteit Groningen) gaf een toelichting op het trainen van woordvinding en werkwoordsinflectie bij agrammatische afasie. Het resultaat van het trainen van grammaticale zinnen met finiete werkwoorden leidde tot een uitbreiding van het aantal finiete werkwoorden in de spontane taal, zonder dat dit ten koste gaat van de diversiteit aan werkwoorden. Ze concludeerde dat het trainen van infinitieven alleen zou moeten gebeuren wanneer deze infinitieven van belang zijn in het dagelijks leven, omdat er geen generalisatie is naar ongetrainde infinitieven.

Marcus Meinzer (Charité, Berlijn, Duitsland) gaf een inleiding in een nieuwe behandelmethodede voor afasie, waarbij gebruik gemaakt wordt van 'transcranial Direct Current Stimulation' (tDCS). Met deze veilige en pijnvrije methode wordt een hersengebied tussen twee elektrodes in gestimuleerd tijdens de afasietherapie. Het gestimuleerde hersengebied vergoot de verbindingen van het neurale netwerk dat voor de therapietaak nodig is. De hersenen worden tijdelijk 'verjongd' (extra geactiveerd). Ook bij gezonde proefpersonen kunnen de taalfuncties en het leerproces met tDCS verbeterd worden. De eerste resultaten van tDCS-studies zijn veelbelovend, maar er moet volgens Meinzer nog veel onderzocht worden.

In de middag vond een debat plaats over het onderwerp 'Stoornis versus consequenties', waarbij congresdeelnemers bediscussieerden of therapie het beste kan worden gericht op de stoornis of op diens consequenties. David Howard (University of Newcastle,

Groot-Brittannië) lokte met een aantal stellingen de discussie uit. Uit het debat kwam naar voren de focus van therapie (nog) meer op de consequenties van afasie moet komen te liggen, op de invloed van de therapie op de alledaagse communicatie.

Als afsluiter van de tweede dag gaf allereerst Edith Denisse (De Hoogstraat, Utrecht) een casuspresentatie van een patiënt die zowel visuele perceptieproblemen als taalproblemen ondervond. Het publiek dacht mee mee over de oorsprong van deze problemen. Martina Garzon en collega's (University of Venice, Italië) gaven vervolgens een casuspresentatie van een patiënt met verbale parafasieën die ongerelateerd zijn aan het doelwoord.

Dag 3: Ontwerp en evaluatie therapiestudies; emotionele problemen

Wendy Best (University College Londen, GB) opende de dag met een lezing over therapieën gericht op woordvinding door middel van 'cueing'. Slechts bij sommige patiënten treedt er generalisatie op naar ongetrainde woorden. Die generalisatie leidt tot een verbeterde aaneengesloten spraak en een betere uitkomst op het 'Communication Disability Profile' (Swinburn en Byng, 2006, Londen).

De tweede lezing was van Elizabeth Rochon (University of Toronto, Canada). Zij rapporteerde bevindingen van de 'Phonological Component Analysis'-therapie (Leonard, Rochon, & Laird, 2008). Hierbij wordt vooruitgang niet alleen gemeten met objectieve taalmaten, maar ook door middel van vragenlijsten die door verschillende beoordelaars voor en na de therapie werden ingevuld, zoals de logopedist en op leeftijd gematchte leken. Soms lieten de objectieve taalmaten geen vooruitgang lieten zien, maar werd op de vragenlijsten juist wel vooruitgang ge-

boekt.

David Howard (University of Newcastle, Groot-Brittannië) gaf vervolgens een lezing over het belang van statistiek bij het uitvoeren van therapiestudies. Hij ging hierbij in tegen de praktijk van sommige onderzoeksgroepen om voortgang te bepalen aan de hand van een 'visuele inspectie' van de onderzoeksresultaten. Hij benadrukte het belang van het op de juiste manier selecteren van therapie-items voor een therapiestudie: het moeten willekeurig geselecteerde items zijn en niet alleen de items die de patiënt voorafgaand aan de therapie fout had.

Carlo Semenza (University of Padova, Italië) gaf later die dag een praatje over de psychologische problemen die een rol spelen bij afasievalidatie. Hij legde hierbij ook de focus op de familie, die ook in het proces moet worden betrokken. Hij adviseert om familie duidelijk te maken dat boosheid, frustratie en verdriet normaal zijn als een naaste afasie heeft gekregen en dat ze zich niet schuldig moeten voelen. Degenen die de verzorging op zich nemen moeten eerst voor zichzelf zorgen.

In de middag leidde Walter Huber (RWTH, Aken, Duitsland) een debat met als onderwerp het aanbieden van afasiebehandeling in de acute of in de chronische fase. In het eerste jaar na een CVA herstelt naar schatting 50% van de patiënten spontaan van hun afasie. Huber stelde hierbij actuele vragen, bijvoorbeeld of taalstimulatie en mentale hulpverlening wellicht voldoende zijn in de acute fase. Uit het publiek kwam vervolgens het onderzoek van de Rotterdamse groep (Ineke van der Meulen en collega's) naar voren, dat goed aansluit bij deze vraag. Zij doen onderzoek naar de vraag of taaltherapie reeds in de acute fase of pas later nodig is.

Marianna Semenza en haar collega's (University of Venice, Italië) gaven als afsluiter

van deze dag een casuspresentatie over een man met een agrammatische afasie waarbij de onderzoekers proberen precies te achterhalen welke onderdelen van het syntactisch systeem verstoord zijn.

Dag 4: Neuroimaging, TMS en tDCS

De laatste dag van de conferentie ging van start met een lezing van Jenny Crinion (ICN, University College London, Groot-Brittannië) die net als van Marcus Meinzer over tDCS sprak. De taalgerelateerde fMRI-scans van patiënten met vergelijkbare afatische symptomen zijn vaak behoorlijk verschillend, maar ook bij gezonde proefpersonen wordt veel variatie gevonden in hersenscans. De vraag is nu hoe de verschillende relevante taalgebieden communiceren. Voor het stimuleren van hersenactivatie bij taaltherapie met tDCS kan de electrode het beste over het grootste nog werkende taalgebied van het taalnetwerk worden geplaatst, waarvoor een fMRI-scan gebruikt kan worden. In de alledaagse praktijk zal niet altijd een fMRI-scan gemaakt kunnen worden. In dat geval kan ook een MRI-scan worden gebruikt. Gabriele Miceli (University of Trento, Italië) hield een presentatie over fMRI-bewijs van verschillende herstellatronen na fonologische training voor patiënten met een amnestische afasie in de chronische fase. Hij adviseerde een amnestische afasie te blijven behandelen, ook lange tijd post-onset.

De laatste gastspreker van de conferentie was Walter Huber (RWTH, Aken, Duitsland) met een lezing over de neurale representatie van de behandeling van perifere lees- en schrijfstoornissen. Hij vertelde hierbij over een therapie voor alexie die hij 'Merkbilder' noemt, waarbij de patiënt voor elke letter een beeldassociatie bedacht (het letterbeeld van de 'p' associeerde hij bijvoorbeeld met het

beeld van een rugzak), die de patiënt vervolgens tijdens de therapie en met huiswerkopdrachten memoriseerde. Voor deze patiënt was de Merkbildtherapie effectief, zoals Huber met videobeelden demonstreerde.

In de middag vond het derde en laatste debat van de dag plaats, geleid door Elizabeth Rochon (University of Toronto, Canada). Het onderwerp van deze discussie was hoe progressieve afasie behandeld zou moeten worden. De visie dat er geen behandeling zou moeten plaatsvinden vanwege het progressieve karakter, is ondertussen achterhaald.

De inhoudelijke afsluiter van het congres werd verzorgd door Marie-Joséphine Tainturier (Bangor University, Groot-Brittannië) die een casuspresentatie gaf over een Welsh-Engels tweetalige man met een amnestische afasie. Hij kreeg therapie in het Engels en Tainturier lichtte zijn vooruitgang in beide talen toe. Cognaten (woorden in verschillende talen die dezelfde oorsprong en vorm hebben, bijvoorbeeld in het Engels / Nederlands 'hotel') verbeterden ook enigszins bij de onbehandelde items. De patiënt vertoonde een tendens om meer Engelse in plaats van Welsh woorden te gebruiken, waarschijnlijk als gevolg van de enkel Engelstalige therapie.

Laura S. Bos

International Doctorate for Experimental Approaches to Language and Brain (IDEALAB) / Center for Language and Cognition (CLCG), Rijksuniversiteit Groningen

Trudy Krajenbrink

International Doctorate for Experimental Approaches to Language and Brain (IDEALAB) / Macquarie Centre for Cognitive Science (MACCS), Macquarie University, Sydney, Australië

Referenties

Leonard, Rochon, & Laird (2008). Treating naming impairments in aphasia: Findings from a phonological components analysis treatment. *Aphasiology*, 22(9), 923-947.